Fil-bidu kien il-verb... u l-verb kien Malti: il-ġenesi tal-letteratura bil-Malti u l-identità nazzjonali

Marco Galea

Il-bidu tal-letteratura bil-Malti bħala fenomenu konsistenti jikkoinċidi ftit jew wisq mal-bidu tal-perjodu kolonjali Ingliż.[1] Madankollu, ir-rabta tal-kolonjaliżmu Ingliż ma' dan il-fatt dejjem ġiet spjegata fl-istorja tal-letteratura tagħna bħala aspett li kkontribwixxa marġinalment għall-iżvilupp tal-letteratura Maltija f'dan il-perjodu, u ġeneralment b'mod pożittiv: it-tolleranza għar-refuġjati Taljani tar-Risorġiment, il-libertà tal-istampa u l-bidu tal-edukazzjoni pubblika. Naturalment dawn kollha kienu fatturi li ħallew effett dirett fuq il-kultura f'Malta u għalhekk anki fuq il-letteratura.

Meta nagħmlu dan it-tip ta' raġunament iżda, inkunu qed inħallu barra n-naħa l-oħra tal-munita: l-effetti ripressivi tal-kolonjaliżmu u r-reazzjonijiet tal-Maltin għalihom. Id-diskors li nixtieq niżviluppa huwa marbut mal-ideat tal-kolonizzaturi Ingliżi dwar il-popli kkolonizzati minnhom, għaliex naħseb li minn hemm irridu nibdew nifhmu r-reazzjonijiet ta' dawk fost il-Maltin li setgħu jirreaġixxu għall-istat kolonjali tagħhom.

Desmond Gregory, fil-ktieb tiegħu *Malta, Britain, and the European Powers*, jirrakkonta episodju oskur li seħħ lejn il-bidu tal-ħakma Ingliża f'Malta. F'Lulju tal-1806 sploda maħżen tal-munizzjon fil-Birgu. Fl-inċident mietu mitejn ruħ, fosthom tmien suldati Brittaniċi u erbgħin suldat Malti. Għandi nifhem li l-bqija tal-vittmi kienu nies pajżana, li nqabdu fid-diżastru bla tort. Il-kobor tad-diżgrazzja jidher aħjar minn dan l-artiklu, milli jidher miktub

minn xi Ingliż stazzjonat f'Malta li kien preżenti meta seħħet l-isplużjoni, li deher f'*The Gentleman's Magazine* ta' Lulju 1806:

Malta, July 18. "I now come to relate to you an event of the most melancholy description, and almost unparelleled in regard to the dreadful and miserable consequences. It happened this morning. A magazine took fire, and blew up with an explosion scarcely ever known to be equalled; by it 370 barrels of gunpowder, and above 1600 shells and grenades, were blown up. Such an immense quantity as 40,000 lbs of gunpowder must occasion the most dreadful havock and destruction. The houses adjacent in every direction were thrown immediately into ruins;—and how shocking it was to the inhabitants you may easily conceive, as there was no chance of escaping. The buildings are all of stone, of immense thickness. It is calculated that one thousand persons have either perished, or are dreadfully maimed. The principal sufferers are the Maltese, who chiefly lived near the place. One man has lost his wife and six children; others nearly the same; and whole families are buried together. Those who escaped momentary death, perhaps, are shockingly disfigured and maimed, and crawling about in a miserable condition. Fourteen artillery-men, who were in the magazine, were of course blown to atoms. The band of a regiment (the 39th) were just playing "God save the King," near the place; two were killed on the spot; the whole remainder were much wounded. The guards on duty were killed. The magazine was situated on the side of the water opposite to the city of Valetta; it is called Barmola. Stones were thrown over to us, some to the distance of two miles. It was situated close to the water-side, and the bed of the sea was so shook by it, that it rose up and overflowed the banks. Two vessels (small ones) were sunk. Immense stones were thrown up, which fell into the water; others on the ships and rigging: one I saw, which fell on a vessel just arrived, weighed an hundred weight. The guardship, the Madras man-of-war, is moored some distance from the disastrous place; but a stone fell upon the quarter-deck, and broke the thigh of the gunner, who had lately arrived. A Mr. Woodhouse here, who, with his brother, has a great wine-making concern in Sicily, has lost 250 pipes of it, worth nearly 7000l. They were at some little distance from the place; but the shock was so great that the casks burst. The churches are filled with the dead. A friend of mine, just come from the ruins, says, that he was walking over them, when he lighted on the head of a woman. Her whole body was crushed flat; and, although it is only a few hours since the general calamity took place, her body, owing to the intense heat, was entirely putrified. It is supposed that the men were employed in cutting away the fuses

from the shells, or doing something like that, when a spark arose. The merchants have begun a subscription of 20 l. a-piece for the relief of the poor sufferers. A whole town, I may say, is destroyed. The accident happened this morning about a quarter past 6. They say there are now buried in the ruins 1000 barrels of gunpowder that are in danger; but I trust in God it is untrue, for, were that to blow up, it would bring all Malta in ruins."[2]

Mill-inkjesta li saret ħareġ li l-isplużjoni seħħet waqt li s-suldati kienu qed iġorru l-isplużivi u kienet ikkawżata mit-traskuraġni. Imma fuq kollox, il-porvlista qatt ma kellha titqiegħed fil-qalba tan-nies bħalma kienet. Minbarra li ndarbu xi mitt ruħ oħra, ħafna minnhom nisa u tfal, bl-isplużjoni ġġarrfu wkoll xi djar kbar fil-belt. Il-biċċa l-kbira tal-vittmi kienu diġà foqra qabel it-traġedja, u wħud kienu investew kulma kellhom biex jibnu jew jixtru djarhom.[3] It-tiġrif li kien seħħ fis-swar issewwa malajr, imma meta Alexander Ball, il-Gvernatur Ingliż, talab lit-Teżor Ingliż £30,000 biex jingħata kumpens lil min kien tilef lil niesu jew il-propjetà, it-tweġiba kienet li min joqgħod f'fortizza jgawdi mill-vantaġġi tagħha imma għandu wkoll ir-riskji li jiġu magħha. Biex ikompli jgħaxxaqha, is-Segretarju tal-Kolonji, Lord Castlereagh wieġbu wkoll li min kien qiegħed f'perikli bħal dawn messu xtara polza tal-assikurazzjoni. Dan meta f'Malta lanqas il-banek ma kienu jeżistu u ħadd ma kien joħlom li jassigura d-djar, mibnijin mill-ġebel, kontra n-nirien. Inċident bħal dak qatt ma kien seħħ, lanqas tul il-ħakma tal-Kavallieri.[4] It-trattament tal-Gvern Ingliż kien biżżejjed biex ikompli jirrabja l-popolazzjoni lokali. Meta l-flus tal-kumpens waslu (għall-inqas ftit aktar minn nofshom), kienu għaddew ħames snin u Ball kien diġà mejjet.

Għandu jkun ċar li kieku din id-diżgrazzja seħħet fir-Renju Unit, ir-reazzjoni tal-Gvern kienet tkun żgur differenti, u din id-differenza hija marbuta mal-fatt li l-Ingliżi kienu jqisu lill-Maltin bħala razza inferjuri. Anki xi kummentaturi Brittaniċi kienu jirrimarkaw li t-tmexxija Ingliża kienet tittratta lill-Maltin bħal skjavi:

How are we to retain Malta and by what principles are we to rule it? Certainly not like some new island in the Caribbean Sea, or Western Ocean, to be colonised by Englishmen and worked by slaves. We have discovered no new island, neither have we extended the limits of our colonial system. In annexing Malta to the British dominions, we adopt a portion of the ancient world; we receive among our numbers, and incorporate into our empire, an ancient race; a people who reverence religion and law, and who value legitimate freedom

and civil employment; a people who possess a strong national character, many excellent natural capacities, traditional partialities and disgusts, ancient and acknowledged privileges, activity and courage, loyalty and honour.[5]

Waqt li dan id-diskors iħares lejn il-Maltin b'mod pożittiv, xorta waħda huwa mibni fuq prinċipji razzisti li l-epoka kolonjali kienet tgħum fihom. Dak li qed jgħid Granville Penn, fil-qofol tiegħu, huwa li l-Ingliżi m'għandhomx jittrattaw lill-Maltin ħażin, għaliex bħala razza jixbhuhom, għandhom ftit jew wisq l-istess valuri tagħhom. Lill-oħrajn li ma kellhomx l-istess valuri, naturalment, kellhom id-dritt jittrattawhom kif jidhrilhom xieraq. M'għandniex xi ngħidu, mhux l-Ingliżi kollha kienu jaħsbuha bħalu dwar kemm il-Maltin u l-Ingliżi kienu jixxiebhu.

Il-fatt li l-kolonjaliżmu modern kien iġġustifikat f'termini razzjali llum hemm qbil dwaru bejn l-istoriċi u t-teoriċi postkolonjali. Il-kolonjalisti, Ingliżi, Franċiżi u l-bqija, bnew l-imperi tagħhom fuq id-distinzjoni bejn min hu ċivilizzat (il-kolonizzaturi) u min mhux (l-ikkolonizzati). Id-diskors dwar ir-razza, għalkemm mhux maħluq mill-kolonizzaturi, kien utli ħafna biex jagħmel din id-distinzjoni aktar f'saħħitha għaliex ir-razza kienet tinftiehem bħala kategorija li ma tinbidilx u għalhekk tiġġustifika t-trattament differenti ta' nies li jitqiesu razzjalment differenti. Naturalment f'din il-filosofija kien hemm il-kontradizzjoni li fuq naħa l-kolonjaliżmu kien ippreżentat bħala missjoni li trid tieħu ċ-ċiviltà fejn skont l-Ewropej ma kienx hemm, u fuq in-naħa l-oħra l-konvinzjoni li minħabba d-differenzi bijoloġiċi bejn l-Ewropej u l-bqija dan il-proġett qatt ma seta' jitwettaq.

Fis-seklu dsatax, l-istudju tal-bijoloġija qiegħed id-diskors dwar ir-razez fuq livell li kien jidher xjentifiku, u għalhekk kien jagħti prova tal-ħtieġa tad-dominazzjoni imperjali li twettqet f'dan il-perjodu. Il-letteratura "xjentifika" ta' dan il-perjodu tinsisti fuq ġerarkija ta' razez, bil-bniedem abjad fuq nett u l-iswed taħt nett, xi drabi saħansitra 'l barra mit-territorju tal-bnedmin. Ħafna drabi kienu t-teoriji ta' Darwin dwar l-evoluzzjoni li ntużaw biex jagħtu din l-istampa. Il-ħtieġa ta' dan l-argument għall-kolonjaliżmu u l-imperjaliżmu tidher minn kif il-klassifikazzjoni tar-razez skont il-forma tal-kranju u d-daqs jew il-forma tal-fattizzi tal-wiċċ intużat b'suċċess biex tipprova li l-Irlandiżi kienu ta' razza inferjuri li l-akbar qrubija tagħha kienet mar-razza Afrikana,[6] fuq l-indiċi ċefalika li kien ħoloq Andres Retzius fl-1844 biex jiddistingwi bejn ir-razez Ewropej.[7] Minn hemm kien pass żgħir ħafna biex iż-żewġ gruppi jitpinġew bħala xadini fl-istampa popolari.

Il-Maltin fis-seklu dsatax kienu parti minn dan il-kuntest: poplu b'ħakkiem barrani li kien qed jaħkem ukoll ħafna artijiet oħra fl-inħawi kollha tad-dinja. Il-loġika razzjali kienet tapplika f'Malta bħalma kienet tapplika fil-bqija tal-imperu. Ktieb tal-arkeologu u psikologu R. N. Bradley tal-1912 juża l-indiċi ċefaliku biex jikkategorizza r-razza tal-Maltin fil-kuntest ta' razez oħra Ewropej u mhumiex.[8] Il-qafas "xjentifiku" tiegħu jieħdu mit-teorija ta' Giuseppe Sergi, antropologu u studjuż tal-evoluzzjoni li tard f'ħajtu sar wieħed mill-grupp li żviluppa x-xjenza tal-ewġenika, li mbagħad ġiet inkorporata fil-proġett razzjali tal-Faxxisti u n-Nazisti. Għal ħafna żmien, l-Ingliżi ġġustifikaw il-fatt li ċaħdu lill-Maltin id-dritt li jmexxu lilhom infushom fuq il-prinċipju li kienu poplu li ma kienx idoneu għal ħaġa bħal din. Kien hemm żmien meta saħansitra proġettaw li jikkontrollaw it-twelid b'mod artifiċjali, billi ma jħallux lill-Maltin jiżżewġu f'età żgħira.[9]

Għandi nifhem li għall-biċċa l-kbira tal-Maltin dawn l-ideat ma kienu interessanti xejn. Wara kollox il-Maltin dejjem kienu maħkumin minn xi ħadd, u dejjem tqiesu inferjuri mill-ħakkiema tagħhom. Madankollu, dawk fosthom li kellhom edukazzjoni, professjoni, u għalhekk kienu jaraw lilhom infushom bħala mexxejja tal-poplu, bdew jiffurmaw ir-reazzjonijiet tagħhom għal din il-qagħda. Il-memorji tal-imblokk kontra l-Franċiżi meta l-*elites* Maltin kienu dehru bħala mexxejja denji tal-poplu nimmaġina li għenu biex jinħoloq dan il-kurrent ta' reżistenza.

Fid-dawl tat-teoriji razzjali tal-perjodu kien fundamentali li l-Maltin iqiegħdu lilhom infushom f'pożizzjoni li jkunu jistgħu jinnegozjaw mill-aħjar li jistgħu. Hawnhekk jidħol id-diskors dwar il-ħolqien ta' identità jew kuxjenza nazzjonali. Wara Anderson ikollna lkoll naqblu li l-identitajiet nazzjonali mhumiex kunċetti naturali imma jinbnew mill-bnedmin jew jiġu immaġinati.[10] It-teorija tiegħi hi li l-viżjoni li l-Maltin bnew tagħhom infushom hija primarjament prodott tas-seklu dsatax u speċifikament reazzjoni għall-qagħda kolonjali tagħhom.

Mela, nerġa' nibda l-argument mill-bidu. L-identità nazzjonali ma tinbeniex f'iżolament imma f'relazzjoni ma' identitajiet oħrajn. Għall-Maltin, u mill-ġdid qed nirreferi għall-klassijiet ipprivileġġjati, kien ovvju li huma kienu kkolonizzati minn rappreżentanti ta' qawwa Ewropea li kienet tqis lilha nfisha superjuri għall-Maltin f'kull qasam: militari, razzjali, kulturali, storiku, lingwistiku u l-bqija. Bl-istess mod kien ċar għal dawn il-Maltin li huma ma kenux l-uniċi nies ikkolonizzati, la fir-reġjun, u lanqas fid-dinja, u l-biċċa l-kbira tan-nies ikkolonizzati la kienu Ewropej u lanqas, għall-bidu, Insara. F'dan is-sens jinftiehem malajr għaliex ħafna intellettwali Maltin, sa nofs

is-seklu għoxrin, kienu jsibuha diffiċli li jħallu warajhom is-sens ta' sigurtà li kien jagħtihom il-fatt li jiktbu bit-Taljan. It-Taljan, biex nisraq espressjoni mil-lingwaġġ politiku ta' xi snin ilu, kien prova tal-kredenzjali Ewropej tagħhom; kredenzjali li ħafna kienu jemmnu li kellhom juru b'mod speċjali lill-mexxejja barranin li mhux dejjem kienu konvinti li l-Maltin kellhom dritt jissejħu Ewropej.

Għalhekk, l-intellettwali Maltin tas-seklu dsatax kellhom għażliet li ma kenux faċli. L-ewwel waħda kienet propju lingwistika. Sas-seklu dsatax, il-kittieba Maltin diġà kellhom lingwa, u din kienet it-Taljan, lingwa bi tradizzjoni letterarja li kienet tmur lura għall-inqas sitt sekli. Kienet ukoll waħda mil-lingwi kulturali importanti tat-tradizzjoni Ewropea, u l-lingwa li kienu jużaw l-intellettwali Taljani li kienu sabu kenn fil-gżira waqt ir-Risorġiment. Iżda l-kredu Romantiku li ħafna minn dawn ir-refuġjati Taljani kienu jxandru kien jinkludi l-bżonn li kull poplu jkollu letteratura bil-lingwa tiegħu. Għalhekk bil-mod il-mod, għadd ta' kittieba kkonvertew għal-letteratura bil-Malti. Dawn il-konverżjonijiet kienu mill-aktar iebsa, għax il-kittieba kellhom jissagrifikaw il-parteċipazzjoni tagħhom f'letteratura meqjuma u jagħżlu li jibdew jiktbu b'lingwa li kienet tidher għall-biċċa l-kbira bħala barbara u inkolta. Biex tgħaxxaqha, din il-lingwa kellha relazzjoni intima mal-Għarbi, ilsien non-Ewropew li kienu jitkellmuh l-aktar l-Iżlamiċi. Eżempju tipiku ta' din it-tip ta' konverżjoni kien Ġananton Vassallo, professur magħruf tat-Taljan li ppubblika xogħlijiet akkademiċi bit-Taljan imma li kiteb il-biċċa l-kbira tax-xogħol kreattiv tiegħu bil-Malti.

Huwa ċar għalhekk li l-kittieba Maltin kellhom (i) juru li kienu kittieba kompetenti; (ii) jiġġustifikaw l-għażla tagħhom li jiktbu bil-Malti billi juru lill-qarrejja jew udjenzi tagħhom li b'dik il-lingwa setgħu jinkitbu xogħlijiet validi; u (iii) jinkorporaw diskors dwar is-sitwazzjoni politika ta' pajjiżhom sabiex il-kitba bil-Malti jkollha valur fil-komunità. Dawn l-aspetti kollha ddiskutiehom fit-tul Oliver Friggieri fix-xogħlijiet tiegħu[11] u għalhekk jien se niffoka fuq in-narrattiva li dawn il-kittieba bnew dwar pajjiżhom, li sa dak iż-żmien ma kienx jeżisti bħala nazzjon.

Wieħed mill-istrumenti li fittxew li jieħdu f'idejhom il-kittieba tas-seklu dsatax biex jibnu identità nazzjonali kienet l-Istorja. Dan kien importanti għal diversi raġunijiet. L-ewwel nett, il-letteratura storika popolari tas-seklu dsatax ikkontribwiet mhux ftit biex teduka l-klassijiet il-baxxi. Fin-nuqqas ta' testi storiċi li setgħu jinqraw minn kulħadd, ħafna drabi kienet tkun il-poeżija

popolari, id-drama u n-narrattiva li kienet tgħarraf lill-Maltin dwar l-episodji glorjużi tal-passat tagħhom u toħloq miti li setgħu jkunu kburin bihom. Dan l-għarfien, imbagħad, sar aspett importanti fil-ħolqien ta' identità li l-kittieba Romantiċi, flimkien mal-politiċi kienu qed jaħdmu fuqu.

Imma hemm aspett ieħor ta' din l-attività letterarja u politika li ħafna drabi ma nagħtux kasu. Billi jenfasizzaw episodji mill-istorja meta l-Maltin setgħu jintwerew mhux biss bħala poplu ċċivilizzat, imma wkoll bħala difensur kuraġġuż tal-fidi Nisranija, il-kittieba kienu qed jagħmlu argument biex pajjiżhom jitqies bħala wieħed Ewropew. Biex nikkwotaw l-argument ta' Fanon, din hija r-reazzjoni tipika tan-nies ikkolonizzati. Sabiex jiksbu l-leġittimità u xi ftit rispett, il-popli kkolonizzati kienu joħolqu ġerarkija ta' popli, bil-kolonizzatur Ewropew fuq nett u d-diversi popli kkolonizzati aktar 'l isfel. L-għan ta' din il-ġerarkija kien li l-poplu li jagħmilha jqiegħed lilu nnifsu kemm jista' jkun qrib il-kolonizzatur, f'termini ta' razza, kultura, u l-bqija.[12]

Ħafna jqisu l-Istorja bħala suġġett li huwa Ewropew, li nbena bħala dixxiplina xjentifika fl-istess żmien meta seħħ il-kolonjaliżmu modern, u li ntuża mill-kolonizzaturi bħala "wieħed mill-istrumenti ewlenija, jekk mhux l-ewlieni, sabiex jiġu kkontrollati l-popli sottomessi." L-Istorja mhix biss xjenza Ewropea, hija wkoll waħda Ewroċentrika. Tul is-seklu dsatax u ħafna mis-seklu għoxrin, l-aġenda ewlenija tagħha kienet li tiġġustifika s-superjorità tal-Ewropa fuq il-bqija tad-dinja. Għalkemm din l-attitudni ma bdietx fis-seklu dsatax, kien fis-seklu dsatax li bil-ħolqien ta' mod ġdid kif jidher ir-rwol tal-bniedem fl-Istorja, sar importanti li *jkollok* Storja, u b'konsegwenza loġika ta' dan, min ma kienx Ewropew ġie eskluż mill-Istorja. Hegel iddikjara li "L-Afrika kienet baqgħet [...] maqtugħa mill-Istorja," u Marx innifsu aċċetta li l-kolonjaliżmu kien mod kif id-dinja li mhix tal-Punent issir parti mill-Istorja tal-Punent, premessa neċessarja biex jiżviluppaw il-ġlidiet tal-klassijiet f'dawk in-naħat tad-dinja. Li jkollok Storja kien ifisser li jkollok eżistenza leġittima, u l-Istorja nnifisha kienet inbniet b'tali mod li tilleġittimizza lill-Ewropej u teskludi l-bqija.

F'termini prattiċi, dan kien ifisser li l-prattika li tinkiteb l-Istorja fil-Punent kienet, u sa ċertu punt għadha, immexxija mill-bżonn ewlieni li tinħoloq narrattiva li ssaħħaħ l-interessi imperjali. Edward Said wera kif fi nħawi differenti tad-dinja kolonjali nħolqu narrattivi differenti biex ibaxxu lill-popli kkolonizzati. Dawn ma kellhomx Storja, ma kienu tgħallmu xejn mill-Istorja, jew inkella jekk kellhom Storja glorjuża kienu waqgħu f'dekadenza.[13]

Għalhekk, meta l-kittieba Maltin kienu jiddikjaraw li għandhom Storja, kienu qed iqiegħdu lilhom infushom fil-mappa. Meta jenfasizzaw il-qrubija u x-xebh bejn il-poplu tagħhom u l-ġirien Ewropej kienu qed jittamaw li jqiegħdu lilhom infushom kemm jista' jkun 'il fuq fil-ġerarkija li semmejna. Madankollu, din l-istrateġija kienet tiddependi fuq l-enfasi li kellha ssir fuq id-differenzi bejn il-Maltin u l-ġirien tal-Afrika ta' fuq u popli oħra "li ma kenux Ewropej."

M'għandux jgħaġġibna għalhekk li l-perjodu li jitfaċċa l-aktar ta' sikwit fix-xogħlijiet ta' kittieba tas-seklu dsatax kien iż-żmien meta Malta kienet immexxija mill-Ordni ta' San Ġwann. Għalkemm bosta testi letterarji tas-seklu dsatax juru lill-Kavallieri bħala kolonizzaturi barranin li ta' spiss kienu jittrattaw lill-Maltin ħażin, il-Kavallieri kważi qatt ma huma l-antagonisti fil-letteratura Romantika Maltija u dan minħabba li l-Maltin u l-Kavallieri jintwerew li għandhom għadu komuni: it-Tork. Mhix kumbinazzjoni li t-tliet xogħlijiet fundamentali tal-letteratura Maltija tas-seklu dsatax għandhom it-Torok bħala l-kattivi. Qed nirreferi għal *Katerina*, l-ewwel dramm bil-Malti li nafu li ttella' (1839), il-poema ta' Ġananton Vassallo *Il-Ġifen Tork*, li kien l-ewwel tentattiv li tinkiteb il-poeżija serja bil-Malti (1853), u l-ewwel rumanz qasir ta' Ġużè Muscat Azzopardi, *Toni Bajjada* (1878). *Katerina* u *Toni Bajjada* t-tnejn huma ambjentati fis-seklu sittax, bl-Assedju l-Kbir tal-1565 bħala element ċentrali tan-narrattiva.[14] *Il-Ġifen Tork* jaqbad episodju li sa fejn naf jien ma jiġix diskuss f'xogħlijiet letterarji oħra. Dan huwa l-irvell li l-ilsiera Maltin wettqu fuq il-*Corona Ottomana* fl-1760. Minkejja d-differenza fil-perjodu magħżul, in-narrattiva storika u l-protagonisti jiġu ttrattati b'mod li jixbah ħafna lil dawk ta' Rosato u Muscat Azzopardi.

Il-Ġifen Tork

Il-poema tinqasam fi tliet kanti. Fl-ewwel kant niltaqgħu mal-kobor u l-ġid tal-Ottomani, u speċjalment tal-ġifen tagħhom. Bħala kuntrast għandna t-tbatija tal-ilsiera Maltin. Mill-ewwel versi nsiru nafu li dan ir-rakkont se jkun eżempju ta' kemm il-Maltin dejjem kienu qalbiena. Bil-kontra, l-Ottomani mill-bidu jiġu definiti bħala ħżiena u kattivi. Imbagħad insegwu l-pjan li ħejja lsir xiħ biex jeħduha kontra t-Torok, jieħdu l-ġifen f'idejhom u jbaħħru lejn Malta. It-tieni kant jiddeskrivi l-ġlieda u r-ritorn feliċi lejn Malta, waqt li t-tielet kant jiddeskrivi l-pellegrinaġġ li għamlu l-ilsiera meħlusa l-għada li waslu Malta.

Il-valuri li fil-poema tiegħu Vassallo jistabbilixxi bħala tipikament Maltin huma l-qlubija, il-perseveranza, l-għaqda, ir-rabta qawwija mal-familja, u r-reliġjożità – jew aħjar id-devozzjoni għar-reliġjon. Dawn huma l-istess valuri li niltaqgħu magħhom f'Rosato u f'Muscat Azzopardi, u huma wkoll il-qofol tal-poeżija Romantika ta' Dun Karm fis-seklu għoxrin.

Bħas-soltu, ir-rappreżentazzjoni tat-Torok hija sterjotipata. Hija karatteristika tal-letteratura Maltija li t-Torok huma intrinsikament ħżiena. Il-biċċa l-kbira tar-rakkonti juruhom joqtlu bla ħniena, jattakkaw in-nies, iħarbtu kulma jsibu u ġeneralment iġibu ruħhom b'mod immorali. Il-biċċa l-kbira tagħhom m'għandhomx sens ta' reliġjon. F'*Il-Ġifen Tork*, ir-rajjes jew kaptan tal-ġifen jiġi deskritt b'dan il-kliem:

Dana kien raġel xiħ u bosta għani,
Ikreh wiċċ ix-xitan, agħrax f'għamilu;
Għadu maħluf ta' kull min hu Nisrani,
Għalhekk wisq is-Sultan kien iħobb lilu:
Meta da kien irid ihenni 'l qalbu,
Jaqbad Nisrani u fuq salib isallbu.

Il-letteratura Maltija tas-seklu dsatax hija miżgħuda b'dawn ix-xbihat. Hija wkoll idea mifruxa ħafna li t-Torok huma suwed. F'din il-poeżija hemm referenza espliċita waħda biss għal dan il-fatt (kant 1: vers 141). Fir-rumanzi ta' Muscat Azzopardi ssir karatteristika li fuqha tiddependi l-identità tat-Torok. Fil-fatt, meta Toni Bajjada jkun irid jidħol fil-kamp Tork mingħajr ma jinqabad, kulma jrid jagħmel hu li jiżbogħ wiċċu iswed. Muscat Azzopardi jsemmi diversi modi kif dan jista' jsir: ġmied, sufra maħruqa, qatran. Ix-xbieha li jipprova joħloq hi li t-Torok huma suwed għax maħmuġin, u għalhekk huma b'xi mod inferjuri għall-Ewropej bojod bħall-Maltin. Bħar-reliġjon, ir-razza hija fattur li jifred il-Maltin mill-għedewwa tagħhom u mir-razez inferjuri. L-enfasi fuq is-swidija tal-għadu, u għalhekk fuq il-bjuda tal-Maltin setgħet kienet reazzjoni għall-attitudnijiet Brittaniċi lejn ir-razza f'Malta, imma ma damitx ma saret argument f'idejn il-politiċi Maltin biex jitolbu trattament aħjar minn dak li s-soltu l-Ingliżi kienu jagħtu lill-kolonji tagħhom b'popolazzjonijiet li ma kenux bojod.[15]

Ir-reliġjon hija argument qawwi ieħor. Lejn il-bidu tal-poema Vassallo jsostni li l-Kavallieri ta' San Ġwann kienu jidhru f'dawl tajjeb quddiem Alla, sakemm daru kontrih. Il-Maltin, naturalment, m'għandhomx din il-problema imma t-Torok, għax Misilmin, huma assoċjati ma' kulma hu ħażin. Waqt li

lill-Maltin narawhom jitolbu diversi drabi, u fil-fatt it-tielet kant huma ddedikat lil pellegrinaġġ Kattoliku, it-Torok narawhom il-ħin kollu jidgħu, anki ftit qabel mewthom.

Fit-tielet kant it-Torok ma jidhrux għax dan huwa l-mument tal-glorja għall-ilsiera Maltin. Madankollu, fi triqithom lejn il-Mellieħa, il-pellegrini jiltaqgħu ma' serp, li mbagħad jinqatel mill-qassis li jkun magħhom. Is-serp jiġi assoċjat mill-ewwel max-xitan, "dak li jixtieq id-deni tal-erwieħ," imma jiġi deskritt ukoll bħala "għadu." Il-qarrejja ta' Vassallo jaħsbu bilfors fix-xitan, imma jassoċjawh ukoll mat-Torok. Wara kollox, ma kienx Vassallo nnifsu li ddeskriva Tork prominenti "wiċċ ix-xitan?"

L-Ieħor fil-Letteratura

It-Tork fil-letteratura Maltija sikwit jidher bħala l-ieħor, dak li fl-aspetti kollha tiegħu huwa bil-kontra ta' dak li jfisser li tkun Malti: Musulman kontra Kattoliku, ħażin kontra tajjeb, iswed kontra abjad. *Toni Bajjada* jintemm bl-eroj jiżżewweġ lill-maħbuba tiegħu fl-istess waqt li l-antagonist tiegħu, Tork partikularment aħrax, qed jieħu l-forka. Dak il-lejl ġismu jagħtuh lill-klieb. L-istess dikotomija tidher f'*Katerina*, fejn il-Maltin u t-Torok, u dak kollu li jirrappreżentaw, jinsabu f'taqbida sal-mewt.

Għaliex il-letteratura Maltija fis-seklu dsatax toħloq din ix-xbieha qawwija ta' mibegħda kontra t-Torok? It-teorija tiegħi hi li billi jiddisprezzaw nazzjonijiet oħrajn li setgħu jintwerew bħala differenti minnhom, il-Maltin setgħu jibnu l-identità fraġli tagħhom, u jużawha biex jikkonfrontaw l-identità li kienu fformaw għalihom il-kolonizzaturi – dik li huma razza inferjuri. Ir-raġuni ewlenija għaliex il-kittieba Maltin jintroduċu t-tema tar-razza fil-kitba tagħhom hi li kienu qed jippruvaw isiru parti mid-diskors razzjali u razzista li kien wieħed mill-pilastri tal-kolonjaliżmu. B'hekk dehrilhom li setgħu jikkumbattuh.

L-argument kollu tiegħi jistieħ fuq it-twemmin li l-letteratura għandha l-ħila tintervjeni fuq l-istorja. Doris Sommer, meta tiddiskuti r-rwol tan-narrattiva tal-Amerka Latina fil-proċess tad-dekolonizzazzjoni, titkellem dwar it-twemmin li għandhom kemm il-kittieba kif ukoll il-qarrejja, li ċerti rumanzi "bnew in-nazzjon." Madankollu, dan il-proġett wassal għal reviżjoni minn kittieba li ġew wara d-dekolonizzazzjoni.[16] Din ir-reviżjoni seħħet fil-letteratura tagħna wkoll, bil-kittieba ta' wara l-Indipendenza jkunu ġeneralment ħafna iktar kritiċi tan-narrattivi li nħolqu dwar pajjiżhom. Madankollu, ħafna mill-kunċetti li ħolqot il-letteratura fis-seklu dsatax u l-bidu tas-seklu għoxrin sabu post f'oqsma tal-kultura popolari bħall-isports, il-mużika, u agħar minn hekk, fil-politika.

Noti

1 Għalkemm insibu eżempji ta' kitba li tista' tissejjaħ letterarja qabel ukoll, qabel is-seklu dsatax ma kienx hemm ħjiel li min qed jikteb bil-Malti kien qed jipparteċipa ma' kittieba oħrajn, f'xi fenomenu li seta' jissejjaħ "letteratura Maltija" jew "kitba bil-Malti". Ironikament, il-kundizzjonijiet għal dan il-fenomenu bdew iseħħu meta s-sistemi amministrattivi u edukattivi kolonjali bdew jagħtu l-frott tagħhom. Diskors ieħor importanti li jrid isir huwa dak li jesplora bis-serjetà l-politika lingwistika Ingliża f'Malta, li b'mod relattivament konsistenti kienet favur l-iżvilupp tal-vernakular f'diversi oqsma tas-soċjetà.

2 *The Gentleman's Magazine,* Lulju 1806, 866. Fil-ħarġa t'Ottubru, f'paġna 970, artiklu ieħor, ibbażat fuq sorsi uffiċjali, minbarra li jagħti dettalji tal-Ingliżi mejta, jikkoreġi xi dettalji. Il-post fejn seħħet l-isplużjoni kien il-Birgu, u l-mejta fost il-Maltin ma kinux iktar minn mitejn ruħ. "Għandna l-pjaċir inżidu li ebda uffiċjal tal-armata jew tan-Navy ma miet jew weġġa'." (It-traduzzjoni tiegħi).

3 Desmond Gregory, *Malta, Britain, and the European Powers, 1793-1815* (Cranbury: Associated University Presses, 1996) 165-167.

4 Gregory 166-167.

5 Granville Penn, *The Policy and Interest of Great Britain in Regard to Malta* (Londra: J. Hatchard, 1805) 126. Ikkwotat minn Gregory 171.

6 L-argument li l-Irlandiżi kienu eqreb lejn l-Afrikanojdi milli lejn ir-razez Ewropej kien komuni fil-kitba akkademika tas-seklu dsatax fl-Ingilterra, pereżempju f'Matthew Arnold u Robert Knox. Ara Robert J. C. Young, *Colonial Desire: Hybridity in Theory, Culture and Race* (Londra: Routledge, 1995) u *The Idea of English Ethnicity* (Malden: Blackwell, 2008). Iżda l-aktar espressjoni "xjentifika" tiegħu tinstab fil-ktieb *The Races of Britain* tal-1862.

7 John P. Jackson Jr., Nadine M. Weidman, *Race, Racism, and Science: Social Impact and Interaction* (Piscataway: Rutgers University Press, 2006) 74-75.

8 R. N. Bradley, *Malta and the Mediterranean Race* (Londra: T. Fisher Unwin, 1912) 281-296.

9 Charles A. Price, *Malta and the Maltese: A Study in Nineteenth Century Migration* (Melbourne: Georgian House, 1954) 31-34.

10 Benedict Anderson, *Imagined Communities* (Londra: Verso, 2006).

11 Ara pereżempju *L-Istorja tal-Letteratura Maltija*, I (Malta: K.K.M., 1979), u *Il-Kuxjenza Nazzjonali Maltija* (Malta: P.E.G., 1995).

12 Frantz Fanon, *Black Skin, White Masks* (Londra: Pluto Press, 1986) 25-26 u *Towards an African Revolution* (New York: Grove Press, 1988) 17-27.

13 Edward Said, *Orientalism* (Londra: Penguin, 1991) 228-230.

14 Skont Arnold Cassola, *The Literature of Malta* (Malta: Minima Publishers, 2000) 56, dawn iż-żewġ xogħlijiet huma ispirati mill-istess ġrajja storika li hija rrakkuntata mis-suldat Taljan, Francisco Balbi de Correggio, ġellied fl-Assedju.

15 "... il popolo maltese è ridotto alla più dura delle schiavitù, dipendenti all'arbitrio illuminato ed omnipotente del Governatore, peggio della razza più selvaggia che abita l'Africa centrale." Carlo Mallia, *L'ultima fase della questione linguistica in Malta* (Malta: Cretien, 1932) 19-21, ikkwotat minn Geoffrey Hull, *The Malta Language Question: A Case Study in Imperialism* (Malta: Said International, 1993) 182.

16 Doris Sommer, "Irresistible Romance," f'Homi Bhabha (ed.), *Nation and Narration* (Londra: Routledge, 1990) 73-85.